

Panu

Porthanin päivärä



Merkillinen sattuma: Porthanin päivän iltana osui käteeni pieni kirjanen, nimeltään Suomalaisuuden herätys. Julkaisija on Otava, julkaisuvuosi 1892. Kirja on onnistunut piileskelemään haltuuni joutuneissa perintökaapeissa yli 45 vuotta, ja isäni näyttää saaneen sen jo joulukuksi 1895. Nyt avasin sen ensimmäisen kerran ja huomasin, että se sisältää lausuntoja suomalaisuuden asiassa ennen Saima-lehden ilmestymistä, toimittanut Tekla Hultin. Hänen työnsä pohjana ovat olleet vähän aikaisemmin kuolleen professori ja runoilija Julius Krohnin muistiinpanot.

Kirjassen ensimmäisenä artikkelina on eräs Porthanin lausunto, joka ensimmäisen kerran on julkaistu Åbo Tidningarissa n:o 13 vuonna 1793. Porthan kertoo, kuinka "eräs viisaista miehistämme" muutama vuosi aikaisemmin kirjoitti Dagligt Allehandassa, että oli kummallista, ettei maan kuningas voinut tulkitta puhua kaikkien alamaisensa kanssa, minkä esteen poistamiseksi kaikki Suomen suuriruhtinaskunnan asukkaat olisi pitänyt velvolttua luopumaan äidinkielestään ja oppimaan ruotsia. Sulkumerkkeihin Porthan heitti kysymyksen, "tuliskohan ehkä pommerilaisiakin pakottaa ruotsia puhumaan? lappalaisista ei tietysti voinut olla kysymystäkään!" Näin Porthan edelleen:

"Osottaakseen, että hänen ehdotuksensa oli mahdollinen ja luultavasti kehottaakseen suomalaisia paremmin hyväksymään sitä, hän viittasi esimerkiksi, joka on suomalaisille erittäin lohduttava: siihen nimittäin, että melkoinen osa Suomen talonpoijosta Venäjän valan aikana, vuosina 1713—1721, oppivat venättä puhumaan. Räsittävä sotaväen majoitus ja se julma kohtelu, jota rahvas sai kärsiä viholliselta sotaväeltä ja erittäinkin kasakoilta, pakotti silloin talonpoikia melskamaan (molskaamaan!) niin hyvin kuin taisivat. . . venäläistä puhekieltä.

He koettivat sillä lepyttää sortajiansa ja lievittää kovaa kohtaloansa, mutta semmoisilta kielenopettajilta suojelkoon meitä vast'edes hyvä Jumala!"

Näin kiivaalee Henrik Gabriel Porthan vuonna 1793 asettaen alussa mainitut hullut vaatimukset ja vaattijat omaan arvoonsa, nuo "tietämättömät" ja "itse-

rakkaat". Kolmetoista vuotta ennen Johan Vilhelm Snellmanin syntymää ja puoli vuosisataa ennen Saima-lehteä!

"Kirottu on jokainen, joka luopuu kansastansa, ja huonosti onnistuu sen miehen työ, jolta puuttuu rakkaus". Nämä Arndtin sanat on lainattu Mnemosyne-lehden vuoden 1819 numerosta 60 ja 61 otetusta artikkelista Suomalaisesta kansallisuudesta.

Myös Oulun Wiikko-Sanomia on päässyt kirjaan. Sitä ja siinä alkanutta keskustelua suomenkielen tarpeellisuudesta edustaa pieni Jaaritus (vuoropuhelu), Pekan ja Matin, n:ossa 51 vuonna 1832. Oulun koulun poikia edustaa Z. Topelius, joka vuonna 1843 kaipaa Helsingfors Tidningarissaan mm. "kansanlehteä".

Porthanin syntymästä on tänä kirjoituspäivänäni kulunut tasan 240 vuotta. Pohjalaiset (huom! ei "pohjanmaalaiset") ovat viettäneet Porthan-juhlaa vuodesta 1839 lähtien, ensin

Pohjalaisosakunta, sitten Pohjois-Pohjalainen Osakunta, Etelä-Pohjalainen Osakunta ja Vasa Nation yhdessä. Tänä he viettävät 140. Porthan-juhlaa.

Niin kauan kuin jotain muistan, muistan varmaan Porthan-juhlan 40 vuotta sitten. Tuo 100:s juhla oli suunniteltu suureksi kansalliseksi juhaksi. Juhlapäivänä olivat kuitenkin melkein kaikki asekuuntoiset pohjalaiscivikset rajalla. Koska minulla oli lykkäystä, olin vielä Helsingissä. Osallistuin juhlaan, mutta juhlapuvun asemasta pukeuduin suojeluskuntapukuun. Verraten pienien osanottajajoukon enemmistö oli vanhoja herroja, minun mielestä. Muistan hyvin, että kuuluista Oulun koulun poika, professori Arvi Korhonen oli pukenut päälleen vanhan luutnantinvormunsa, ilmeisesti mallia 1920.

Korhonen ja monen moni muu puhui sinä iltana ja yönä niin kuin ei vielä koskaan ennen ollut puhunut. Pohjalaisjoukkomme oli yhtenäisempi kuin ehkä koskaan ennen. Mutta niin oli koko Suomen kansa. Siihen juhlaan tuotiin suusanallinen viesti sadan vuoden takaa. Sen oli lähettänyt ensimmäiseen juhlaan osallistunut Zachris Topelius, 71-vuotias vuonna 1889. Täytyy yrittää pysyä hengissä kymmenen vuotta, että voisi osallistua vuoden 1989 Porthan-juhlaan.